



شورای سیاستگذاری حوزه‌های علمیه خواهران
مدرسه حضرت زینب (علیها السلام) شهر سریش آباد
معاونت پژوهش

عنوان

دعا از منظر قرآن

استاد راهنما
زهره ده ده جانی

گرد آورندگان:
زهره ملاولی
زهره حیدری

بسم الله الرحمن الرحيم

تقدیر و تشکر :

«من لم یشکر المخلوق لم یشکر الخالق»

تقدیر و تشکر می‌کنم از استاد بزرگوار سرکار خانم ملاولی که در جهت نوشتن این مقاله ما را یاری کردند.

چکیده:

دعا مسئله بسیار مهمی است که در آیات قرآن و روایات معصومین علیهم السلام به گونه گسترده ای مطرح شده است

از آیات و روایات استفاده می شود که دعا نه تنها عبادت است، بلکه از برترین عبادتها به شمار رفته است.

دعا از نظر دین دارای چنین ارزش و اهمیتی است که بنا بر آیات و روایات، برترین عبادت، اسلحه مؤمن، ستون دین، نور آسمان ها و زمین، کلید رحمت، چراغ هدایت، نیمی از عبادات، رمز پیروزی، اسلحه انبیا، مایه ارج انسان در پیشگاه خدا و... به شمار می رود.

بنابراین، اگر دعاکننده بدون برطرف کردن موانع و به دست آوردن شرایط، دعایی کرد و به هدف اجابت نرسید، نباید جز خود، کسی دیگر را ملامت کند.

یکی از مهم ترین موانع اجابت دعا، عدم معرفت خداوند است، به عبارت دیگر، یکی از شرایط اساسی استجاب دعاها، شناخت خداوندی است که خوانده ماست و از او می خواهیم که دعای ما را اجابت کند.

این نوشتار دعا را از منظر آیات قرآن کریم مورد بررسی قرار داده است.

کلیدواژه ها: دعا، نیایش، دنیا، اجابت، قرآن.

مقدمه

دعا از جمله خالصانه‌ترین عبادت‌ها و پرستش‌های بندگان است. تا انسان معرفت نداشته و توحید محض، کامل و تمام را درک نکرده باشد و از هر گونه شرک خود را پاک نکرده باشد، نمی‌تواند دست‌های نیایش را به سوی خدا بلند کند.

دعا بریدن از غیرخدا و همه اسباب هستی و پیوستن به غنای ذات الهی است دعا، فرار انسان از همه چیز و درک اضطرار ذاتی به خداوند غنی حمید است. لذا دعا را نماد اخلاص و توحید و بندگی و زیباترین نمایش خضوع و خشوع دانسته و گریزان از دعا را بدترین بنده گفته‌اند.

هنگامی که انسان متوجه فقر ذاتی و غنای خداوند حمید، مالک، قادر، رحمان، رحیم و دیگر صفات جمالی او می‌شود و این معنا را درک می‌کند که خداوند پروردگار و رب العالمین است و به تمام نیازهای انسان، آگاه و توانا است و در انجام خواسته‌های او بخل نمی‌ورزد به دعا می‌پردازد و درخواست‌های مادی و معنوی، اخروی و دنیوی خویش را مطرح می‌کند.

دعا نمایش بندگی محض انسان و شناخت کامل از فقر خود و توانایی و غنای خداوند حمیدی است که بخل نمی‌ورزد و کسی که خالصانه به او توسل جوید دست او را می‌گیرد و از سختی‌ها و مشکلات می‌رهاند و خواسته‌های او اجابت می‌کند.

انسان با معرفت می‌داند که تنها خداوند است که او را آفریده و پرورش می‌دهد و او هیچ چیزی ندارد و حتی این هستی و وجودش را به عنایت و فضل الهی به او بخشیده شده است. پس هر کوچک و بزرگی را از خداوند می‌خواهد و متوسل به او می‌شود و حتی برای کمترین چیزها از جمله نمک خوراک خویش دعا می‌کند؛ و این گونه، هم به خداوند تقرب می‌جوید و هم خواسته‌هایش را برآورده می‌سازد.

در دعای (کمیل) امیر مومنان علیه السلام به این نکته برمی‌خوریم که اگر بر سر راه دعا پرده و مانعی قرار گیرد و دعا کننده توجه به مانع نکرده و آن را رفع ننماید اجابت نیز انجام نخواهد گرفت آنجا که به درگاه خدا عرض می‌کند: خدایا گناهای که مانع اجابت دعا می‌شوند بر من ببخش.

در واقع حضرت امیرالمومنین علیه السلام گناه را اساسی‌ترین مانع دعا برشمرده اند و برای علاج آن دستور به استعفا داده اند.

در این زمینه (معاذ بن جبل) روایت جالبی را از پیامبر اکرم نقل می‌کند که در آن به بسیاری از موانع اشاره موانع دعا اشاره شده است در آن روایت پیامبر اکرم اشاره به باطن اعمال فرموده اند باطنی که حتی از دید و علم ملائکه حامل اعمال پنهان می‌ماند از آنجا که این روایت بسیار طولانی است موارد مربوط به بحث از این روایت را نقل به معنا نموده و از ذکر بقیه می‌گذریم بر اساس حدیث یاد شده از جمله موانع قبولی اعمال به طور مطلق که قطعاً شامل دعا نیز می‌شود موارد زیر را می‌توان نام برد:

۱- غیبت برادران دینی

۲- عملی که بنده با آن در پی به دست آوردن سود دنیایی باشد

۳- تکبر بر خلاق

۴- خود بزرگ بینی و عجب

۵- حسد نسبت به آنان که به علم و عمل اشتغال دارند

۶- عدم شفقت و ترحم نسبت به دیگران

۷- عملی که بنده به واسطه آن قصد معروف شدن در بین مردم را دارد

۸- به جا نیاوردن عمل برای خدا

۹- زبان انسان که موجب آزار دیگران باشد

۱۰- گناهانی گناهان خود را بر عهده دیگران بگذارد

۱۱- با بزرگداشت خود دیگران را تحقیر نماید

۱۲- با پاک جلوه دادن خود به آلودگی دیگران اشاره نماید

۱۳- به واسطه دنیا بخواهد آخرت را تامین کند

۱۴- به دیگران دشنام دهد

۱۵- در حضور دیگران به نجوا بپردازد

۱۶- نسبت به مردم حالت گزندگی داشته باشد

موارد ذکر شده مجموعه ای از موانع قبولی دعاست و به خوبی روشن است که اینها موانع دعا

نیز هستند زیرا دعا خود عبادت و موجب قرب الهی است و اگر مورد قبول واقع شود مستجاب

می گردد ولی اگر مردود گردد مضمون آن نیز مقبول نشده و قهراً به اجابت نخواهد رسید.

نتیجه گیری:

کلمه دعا و مشتقاتش که حدوداً بیش از ۲۰۰ بار در آیات قرآن کریم بکار رفته است. از ریشه «دَعَوَ» و به معنی خواندن و حاجت خواستن و استمداد است و گاهی مطلق خواندن از آن منظور است.

دعا در لغت به معنی صدا زدن و به یاری طلبیدن و در اصطلاح اهل شرع، گفت‌وگو کردن با حق تعالی، به نحو طلب حاجت و درخواست حل مشکلات از درگاه او و یا به نحو مناجات و یاد صفات جلال و جمال ذات اقدس اوست.

قرآن کریم و احادیث متواتره، مسلمین را به دعا امر نموده و نیکو بودن این عمل و اجابت دعا از سوی خدای مهربان در بین مسلمین امری ضروری تلقی می‌شود.

خدای بزرگ در قرآن کریم نتیجه رویگردانی از دعا را دخول در آتش دانسته و از انسان‌ها خواسته است که به درگاهش پناه برند و از او درخواست و مسئلت داشته باشند تا بدین طریق به آرزوها و اهداف خود برسند.

بنابراین دعا از بهترین عبادت‌ها و دارای دو جنبه اصالت و مقدمیت است. بدین معنی که ذاتاً مانند نماز و روزه دارای اجر و پاداش نیک و سبب وسیله گشایش گره‌های بسته زندگی و حل مشکلات امور به الهام خداوند و یاری او و سبب برآمدن حاجات دنیا و آخرت است. پس شایسته است هر مسلمان و بلکه هر انسانی دائماً رو به سوی خدا داشته باشد و دل به اجابت دعا بندد و از رحمت اهلی مأیوس نگردد.

فهرست منابع و مآخذ :

*قرآن کریم

*نهج البلاغه

- ۱- طیب، سید عبد الحسین، اطیب البیان فی تفسیر القرآن، تربیتی، تهران: انتشارات اسلام، قرن: پانزدهم، زبان: فارسی، مذهب: شیعی، ۱۳۷۸.
- ۲- الجوهری، اسماعیل بن حمّاد، الصحاح تاج اللّغه و صحاح العربیه، تحقیق احمد عبد الغفور، ج ۶، بیروت: دار العلم للملّاتین، ۱۴۰۴ هـ.
- ۳- بن فارس، احمد، معجم مقاییس اللغه، تحقیق عبد السلام محمد هارون، ج ۲، بیروت: الدار الاسلامیه، ۱۴۱۰ هـ.
- ۴- اصفهانی، راغب، المفردات فی غریب القرآن، تحقیق: صفوان عدنان داوودی، بیروت: الدار الشامیه، ۱۴۱۶ هـ.
- ۵- طبرسی، ابو علی فضل بن حسن، مجمع البیان تحقیق و تعلیق: سید هاشم رسولی محلاتی، ج ۱، بیروت: دار احیاء التراث العربی، ۱۳۷۹.
- ۶- ابن منظور، لسان العرب، ج ۴، بیروت: دار احیاء التراث العربی، ۱۴۰۸ هـ.
- ۷- فیومی، احمد بن محمد، المصباح المنیر فی غریب الشرح الكبير للرافعی، ج ۲، قم، دار الهجرة، ۱۴۰۵.
- ۸- الفیروز آبادی، محمد بن یعقوب بن محمد بن ابراهیم، قاموس المحيط، ج ۴، بیروت: دار الکتب العلمیه، ۱۴۱۵ هـ.
- ۹- الطریحی، فخر الدین، مجمع البحرین، تحقیق السید احمد الحسینی، ج ۱، قم: دفتر نشر فرهنگ اسلامی.
- ۱۰- الزبیدی، مرتضی، تاج العروس من جواهر القاموس، تحقیق علی سیری، ج ۱۹، بیروت: دارالفکر.
- ۱۱- محمد اسماعیل، ابراهیم، معجم الالفاظ والاعلام القرآنیه، القاهره، دارالفکر العربی، ۱۳۸۸.
- ۱۲- المصطفوی، حسن، التحقیق فی کلمات القرآن الکریم، ج ۳، قم: نشر کتاب.

- ۱۳- حلی، احمد بن فهد، عدة الداعی و نجاح الساعی، ترجمه حسین غفاری ساروی، چاپ اول، بنیاد معارف اسلامی، قم: ۱۳۷۵.
- ۱۴- ملکی تبریزی، حاج میرزا جواد، المراقبات، قم: نشر امیر، چاپ اول، ۱۳۷۵.
- ۱۵- شعرانی، میرزا ابو الحسن، نثر طوبی یا دائر المعارف لغات قرآن، انتشارات کتابفروشی اسلامی، چاپ دوم، تهران: ۱۳۹۸ ه.
- ۱۶- ممدوحی کرمانشاهی، حسن، نیایش از دیدگاه عقل و نقل، قم: موسسه بوستان کتاب، ۱۳۸۹.